

☞ *Балалар интернетте*
«Кок балина», яни «Синий кит»

ОЮНЫНА МУКЪАЙТ ОЛУНЪЫЗ

**— ОНЫНЪ САЕСИНДЕ ОЗЬ-ОЗЮНИ ОЛЬДЮРЮВ
 АЛЛАРЫ ЧОКЪЛАШТЫ**

Сонъки он йыл ичинде интернет земаневий дюньянынъ айырылмаз бир кысымы олып къалды. Лякин чокъ башкъа шейлер киби, о эм файда, эм де буюк зарар кетире биле. Базы алларда исе теджрибеси олмагъан интернеттен файдалангъан инсан атта яшайышыны джоя биле. Теджрибеси олмагъан инсанлар – бу эксеретинен балалар. Яни бойле балаларгъа ана-бабасы интернетте насыл озюньни алып бармакъ кереклиги акъкъында анълатмады.

Бу сене февральнинъ орталарында «суицид», яни озь-озюни ольдюрмекни тешвикъат эткен къапалы группалар кенишлемеге башлады. Бу группаларнынъ контенти осьмюрлерге (подростки) догърултылгъан. Бу группаларнынъ мемурлары (администратор) осьмюр балаларнен язышалар. Чокъсу алларда олар балагъа «Синий кит», я да «Тихий дом» адлы оюнларны ойнамагъа теклиф этелер.

Башта бу адий оюн олып корюне. Вазифе берген адамлар да мерхаметли ве баланы раатсызлагъан эр тюрлю проблемни динълемеге азыр олгъан инсанлар олып корюнелер. Лякин джерьян кеттикче онынъ акъибетлери дешетли ола, олардан энъ аджыныкълысы – озь-озюни ольдюрмек.

Бойле «олюм оюны»нынъ мундериджеси элли вазифеден ибарет. Бу вазифелерни оюнджы (игрок) элли кунь девамьнда эр кунь саат 4.20-де ала. Оюн тешкиль этиджилери башта балагъа кягъытта кок балинанынъ ресимини сызмагъа ве фотосыны ёлламагъа риджа этелер. Бираз вакъыттан сонъ эли устюнде балинаны сызмагъа риджада булуналар. Амма карандаш я да къалемнен дегиль де, устра (бритва) иле япмакъны сорайлар.

Кет-кете вазифелер эп дешетли ола. Тесир астына тюшкен бала озь вуджудына якъан яралар, сакъатлыкълар (увечья) онынъ яшайышы ичюн хавфлы ола. Чокъ языкъ ки, оюнджыларнынъ ярысы олюм группаларнынъ мемурлары риджа эткен эр шейни бир сёзсиз япа. Бу меселенен огърашкъан тешкилятлар, психологик тесирни боюнджа мутехассислыгы олгъан инсанлар балаларнен чалыша, деген хуляса чыкъардылар.

Башта балалар тесир астына тюшелер, сонъра оларда авеслик къозгъай (азарт), ондан сонъра исе къоркъузув башлана. Эписи осьмюрлер озь-озюни ольдюрмекни талап эткен сонъки вазифеге эткен маальде оюндан чыкъмагъа тырышалар. Лякин бу анъде тешкилятчылар къоркъкъан баланы зорламагъа башлайлар: онынъ яшагъан ерини, адресини бильгенлерини айталар, эгер бала озь-озюни ольдюрмесе, ана-бабасы джеза аладжакъ, деп къоркъуздалар. Эльбет де, баланы къоркъу ве дешет сарып ала. Бала тюшонмей – эгер информатикада базы бильгилер олса, интернеттен файдалангъан эр бир инсаннынъ адресини тапмакъ мумкюн.

Мен бу мевзунен меракъланып, кучюк журналистик теткъикъатны кечирдим. Белли

олгъаны киби, «Синий кит» — ичтимаий агъларда балалар озь-озюни ольдюрювлер тешвикъатынынъ экинджи далгъасыдыр. Базы менбаларгъа бинаен 2015 сенесинден 2016 сенесинедже муддет ичинде къарарнен 130 бала озь-озюни ольдюрди. Олар олюм группалары тесирине тюштилелер.

Бир йыл эвелеси бойле группаларнынъ эсасчыларындан бири Филипп Будейкин алске алынды. Амма онынъ якъаланувындан гъайры иш юрюшмеди. Бугуныки куньде бу проблем кенишледи, къозгъады. Бу себептен укъукъоруйиджы органлар бу иш боюнджа бир сыра тахкъикъат башладылар.

Сонъки бир къач афта ичинде интернет хабберлеринде эр кунь «Синий кит» иле багълы олгъан озь-озюни ольдюрюв ынтылувлары акъкъында окъумакъ мумкюн. Бу меселе боюнджа чокъ материал окъугъан сонъ, мен вазие т зияде хавфлы косътериле, деген фикирге кельдим. Бу мунасебетнен мен къырымдаки балаларнынъ интернеттеки саифелерини тешкермек къарарына кельдим. Догърусыны айткъанда, нетиджелер мени шашырды. Балаларнынъ чокъсунда группалар арасында «Синий кит» группасыны таптым.

Эбет, бала бу оюныны алып бара я да ойнамагъа азырлана, деп айтып оламамыз. Лякин эгер бала бу группада олса, демек, оларнынъ бутюн ярамай тесирли материалларыны окъуй.

Урьметли ана-бабалар! Интернетте насыл чалышмакъ мевзусы боюнджа балаларынъызнен профилактик субетлерни кечиринъиз! Сизинъ вазифенъиз – осьмюр баланынъ кимнен къонушкъаныны, къайсы группаларда булунгъаныны огренип бильмек. Ондан гъайры, балаларнынъ саифелерини даимий суретте тешкермек керек.

Эгер бала керек олмагъан вакъытта тешектен тургъаныны, кимсенен лаф этмеге истемегенини (замыкается в себе), онынъ вуджудында кесме яралары пейда олгъаныны корьсенъиз, онъа интернетни ясакъ этинъиз ве укъукъоруйиджы органларгъа, джемаат тешкилятларына ве, эбет, психологъа мурджаат этинъиз.

Ана-бабасынынъ дикъкъатындан марум олгъан балалар озь-озюни ольдюрюв тюшонджелерине зияде далалар. Буны унутманъыз. Нетиджелер чыкъарынъыз ве балаларынъызны къорчаланъыз.

**Мунире ВЕЛИЕВА,
 КъМПУнинъ талебеси.**

«Аналар дюньяда»

— ДЕП ЙЫРЛА

3-март куню Акъмесджиттеки «П» 56 санлы балалар багъчасында баа кунюне багъышлангъан байрам олгъан севимли аналаргъа ве биталаргъа ба масыны нумайыш эттилелер.

Теэссуф ки, бу балалар багъчасында миллий группа ёкъ, чюнки къырымтатар балаларыннынъ сайысы чокъ дегиль. Тантаналы мерасим отъкерильген музыка одасы гузель донатылгъан, эр ерде баарь нефеси дюла: ешилъ япракълар, къушлар, акъбардакълар байрамны акс эттирдилелер.

Бу багъчада бизим ватандашларымыз – аджайип тербиеджилер чалышалар: Момине Сейтмететова ве Лилия Наркулова джемаа ве ана-бабалар арасында чокътан урьмет къазандылар. Олар кечирген тедбирлер хатырада сакъланып къала, чюнки бу эки яш къадын мектепке къадар тербие шубесини КъМПУда окъуп биттирдилелер. Анда алгъан назарий бильгилерден амельде файдаланып косътерелелер. Бу байрамны да меракълы азырлагъанлар, тешеббюсъярлыкъ, истидат, иджатъярлыкъ набызы урып тургъаны козъге чарпа. Тедбирде 25 бала иштирак этти.

Момине Сейтмететова баарь темсилини буюк усталыкънен санада яратып, эр кеснинъ алгъышыны къазанды. Тедбир «Кунеш къоянчыкълары» («Солнечные зайчики») йырыннен башланды. Бир тербиеджи чыкъып, 8-март акъкъында къыскадан малюмат бильдирди. Сонъра балалар аналар ве биталар акъкъында шиирлерден дёртликлер окъудылар. Бунен берабер баарьни тасвирлеген тюркю янъгырады. Моминенинъ къызы Самира Сейтмететова баарь акъкъында гъает тесирли шиирни эзберледи.

Ниает, санагъа акъикъатен баарь урбасын-

Балалар багъчасында

6-март куню «Кок къушагъы» адлы миллий группада баарь байрамы ве багъышлангъан тантаналы тедбирде эм русча алып барылды. Бу байр Ленера Якъуп къызы Аединова ве т озь программасыны 3-4 яшындаки ба даки балалар группасы нумайыш этти.

Залда баарь къокъусы — муити укюм сюрди. Чешит тюрлю чечеклерден япылгъан 8 ракъамы гъает дюльбердир. Тёпеден ешилъ япракълар, пытакълар, къушлар, пускалар саркъып тура. Зал диварларыны «Ана ве бала» мевзусындаки фотолардан ибарет серги яраштырды. Миллий урба кийген 3-4 яшында балачыкълар байрамны башладылар. Тербиеджи Азизе Абибулла да миллий урбада эди. Азизе бу багъчада янъы чалышмагъа башлагъанына бакъмадан, башта джемаанынъ (коллектив) ве ана-бабаларнынъ сайгъы-урьметини къазанды.

Балачыкълар аналар, биталар, баарь акъкъында шиирлер ифадели окъудылар. Баарь мевсимини Азизе озь танымынъ этти.